

Elżbieta Kacperska

Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Terroryzm międzynarodowy jako problem globalny współczesnej gospodarki

Wstęp

Z racji tego, że współczesna gospodarka jest globalna, co szczególnie jest zauważane od ostatnich 30 lat, większość debat i rozpraw naukowych poświęconych jest problemom w skali światowej. Są one definiowane jako różnego rodzaju zjawiska, które odnoszą się do całej ludzkości, mają skalę ponadpaństwową, a ich rozwiązywanie wymaga wspólnych działań wielu krajów, a nawet całej społeczności międzynarodowej. Obecnie jedną z największych barier w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa jest terroryzm. W przeszłości zjawisko to miało rangę lokalną bądź regionalną, w dzisiejszych czasach urosło do globalnego problemu. „Interpretacje najnowszej fali terroryzmu odwołują się do kategorii kulturowych, ekonomicznych i religijnych związanych z globalizacją” [Kiras 2008, s. 593], wskazując na postęp technologiczny jako narzędzie wykorzystywane przez grupy przestępcze do szerszego i bardziej śmiertelniejszego działania. W wyniku procesu globalizacji terroryzm może łatwiej rozprzestrzenić się na świecie. We współczesnej gospodarce światowej elementem polityki bezpieczeństwa każdego kraju jest więc walka z terroryzmem, a to wymaga szerokiej współpracy międzynarodowej.

Cel i metody badań

Głównym celem artykułu jest przedstawienie zjawiska terroryzmu międzynarodowego we współczesnej gospodarce światowej, w tym agroterroryzmu. Analiza zjawiska dotyczyła lat 2006–2016 i powstała na podstawie danych

wtórnych pochodzących z portalu Statista, Europol, DataGraver oraz z raportów Instytutu Ekonomii i Pokoju (IEP) i Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych. W badaniach podjęto próbę zdefiniowania pojęcia terroryzmu, przedstawiono miejsca zamachów, skalę ataków terrorystycznych, liczbę ofiar oraz koszty ekonomiczne poniesione po atakach terrorystycznych. Celem opracowania jest również przybliżenie zagadnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym bezpieczeństwa ekonomicznego. Opracowanie zawiera odniesienia do pozycji Polski na arenie międzynarodowej w kontekście terroryzmu, agroterroryzmu oraz analizę związanych z tym zagrożeń dla Polski.

W niniejszym opracowaniu wykorzystano metodę studium literatury naukowej, analizy opisowej i porównawczej, a wyniki przedstawiono w formie opisowej i graficznej (tabele, wykresy).

Problemy globalne we współczesnym świecie

Problemy globalne są określane jako „zagadnienia odnoszące się do całej gospodarki i społeczności światowej od strony przyczyn, jakie je wywołują i/lub skutków, jakie za sobą niosą” [Oziewicz i Michałowski 2012]. Istnieje cała lista cech je definiujących: mają zasięg ogólnoswiatowy, czyli obejmują swym zasięgiem cały świat lub znaczące jego części; niosą za sobą bardzo poważne konsekwencje – zagrożenia dla przyszłości świata: konieczność rozwiązywania problemów globalnych wypływa z szeroko pojętego interesu globalnego, niepodjęcie wysiłków w kierunku rozwiązania któregoś z problemów może mieć dramatyczne konsekwencje dla części lub całości cywilizacji; mają złożony charakter, są powiązane wieloma różnymi czynnikami, ich kompleksowość wynika z zazębiania się wielu obszarów, co powoduje, że nie można *de facto* zająć się jedną stroną zagadnienia, nie podejmując wysiłków rozwiązania pozostałych stron; ich rozwiązanie możliwe jest tylko przy ogólnoswiatowej współpracy – nawet jeśli nie dotyczą one bezpośrednio wszystkich krajów czy społeczności globu, to, aby skutecznie je rozwiązać, wszystkie kraje i społeczności muszą włączyć się w ten proces [Budnikowski i Kawecka-Wyrzykowska 2000].

Można wyróżnić kilka grup problemów globalnych, choć ich lista z roku na rok powiększa się: demograficzne – obejmują problemy związane z przeludnieniem, starzeniem się populacji, dysproporcjami ludnościowymi, bezrobociem i migracją ludności; surowcowo-energetyczne – obejmują problemy związane z nieodnawialnymi zasobami surowców, brakiem ich substytutów, wzrostem cen surowców, trudnościami w ich wydobywaniu oraz poszukiwaniu alternatywnych źródeł energii; ekologiczne – obejmują procesy związane z zakłóceniami równowagi środowiska, skażeniem wody i powietrza, kwaśnymi deszczami, dziurą

ozonową, efektem cieplarnianym i degradacją gleby; ekonomiczne – obejmują procesy związane z wartością PKB na mieszkańca, handlem towarami i usługami, tworzeniem deficytu budżetowego czy kryzysami. Podstawowe problemy globalnie i sposoby ich rozwiązywania przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Podstawowe problemy globalne i sposoby ich rozwiązywania

Problemy globalne	Globalne rozwiązania
<ul style="list-style-type: none"> – wyczerpywanie się nieodnawialnych zasobów naturalnych – globalne ocieplenie, dziura ozonowa, efekt cieplarniany i katastroficzna zmiana klimatu – skażenie środowiska naturalnego – utrata różnorodności biologicznej – dążenie firm do wprowadzania modyfikowanych genetycznie organizmów (GMO) o niesprawdzonym bezpieczeństwie dla ludzi i środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> – ustawodawstwo i edukacja na rzecz zdrowej i zrównoważonej gospodarki globalnej w zgodzie z naturą – powierzenie odpowiednim instytucjom odpowiedzialnego i zrównoważonego zarządzania środowiskowego – przyjęcie na całym świecie „zasady ostrożnościowej” dla wszystkich nowych technologii, także w przemyśle farmaceutycznym, chemii przemysłowej i technologii stosujących GMO
<ul style="list-style-type: none"> – problemy demograficzne – bezrobocie – starzenie się społeczeństw – nędza, pogłębiające się rozwarstwienie między bogatą Północą a biednym Południem, a także rozwarstwienie wewnątrz społeczeństw – zjawisko niedożywienia i głodu – problemy społeczne: choroby typu AIDS, narkomania – brak podstawowej higieny i opieki zdrowotnej w wielu regionach świata 	<ul style="list-style-type: none"> – podatek w rodzaju podatku Tobina na transakcje walutowe o charakterze spekulacyjnym, z którego dochody zasiliłyby fundusz redystrybuujący bogactwo – międzynarodowy fundusz pomocy zasilany środkami z opodatkowanego międzynarodowego handlu bronią
<ul style="list-style-type: none"> – zadłużenie międzynarodowe 	<ul style="list-style-type: none"> – przedsięwzięcia zmierzające do jego rozwiązania muszą dotyczyć zarówno dłużników, jak i wierzycieli – konieczne jest całkowite anulowanie długów biednym, najbardziej zadłużonym krajom
<ul style="list-style-type: none"> – potęga instytucji globalnych, takich jak Bank Światowy, WTO, MFW 	<ul style="list-style-type: none"> – zreformowanie wszystkich istniejących instytucji o charakterze globalnym – stworzenie nowych, w pełni demokratycznych i reprezentatywnych instytucji globalnego zarządzania
<ul style="list-style-type: none"> – „korporatokracja”: niewłaściwa potęga i wpływy w rękach prywatnych inwestorów, takich jak korporacje transnarodowe (KTN) 	<ul style="list-style-type: none"> – międzynarodowe ustawodawstwo zapewniające interes ludzi i planety
<ul style="list-style-type: none"> – problem bezpieczeństwa i pokoju na świecie – broń masowego rażenia, terroryzm i wojna – zjawisko „prania brudnych pieniędzy” – przestępczość międzynarodowa 	<ul style="list-style-type: none"> – zakaz produkcji i wykorzystania broni masowego rażenia wsparty powstaniem nowej sekcji wywiadowczej i bezpieczeństwa w ramach ONZ – zakaz prowadzenia wojen jako przestarzałego środka rozwiązywania konfliktów – ratyfikacja przez wszystkie kraje świata statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego – ICC, który sądziłby terrorystów i innych przestępców

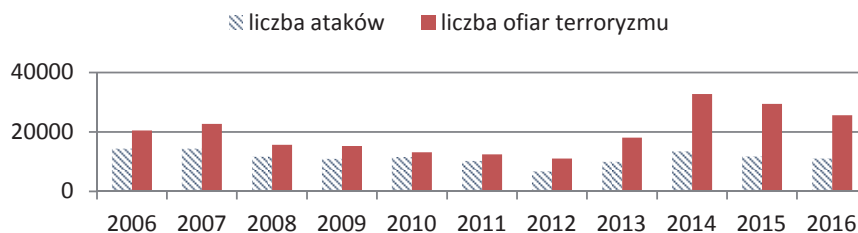
Źródło: Oziewicz i Michałowski [2010].

Zjawisko terroryzmu

Choć terroryzm jest pojęciem złożonym i różnie interpretowanym, to można wyróżnić jego główne cechy: użycie przemocy, branie zakładników, zamachy bombowe, ataki na ludność cywilną. To co dla społeczności międzynarodowej jest jednoznaczne z terroryzmem, dla grup oporów jest „walką o niepodległość”, nie należy zapominać, że występują „różnice w pojmowaniu walki o niepodległość swojego narodu i kraju w różnych kulturach. Jedne kultury interpretują walkę o niepodległość jako walkę w słusznej sprawie, za którą wojownicy są nagradzani, inne natomiast odbierają ją jako atak terroru” [Rymarczyk 2010]. Państwa arabskie, azjatyckie i afrykańskie bojkotują definiowanie pojęcia terroryzmu międzynarodowego uznanego przez ONZ, uznając, że „bojownicy walczą o wolność i wyzwolenie swojego kraju” [Hoffman 2001]. Rezolucja ONZ z 2004 roku w sprawie terroryzmu międzynarodowego uznaje za niedopuszczalne „kryminalne akty, w tym przeciwko cywilom, popełnianie z zamiarem spowodowania śmierci lub poważnych strat cielesnych albo wzięcie zakładników z zamiarem wywołania stanu terroru w społeczeństwie, grupie osób lub u określonych osób, zastraszenia społeczeństwa lub nakłonienia rządu lub organizacji międzynarodowej do zrobienia czegoś lub powstrzymania się od podjęcia działań” [Rymarczyk 2010]. Istotny jest zasięg działania terroryzmu. Wyróżnia się więc terroryzm wewnętrzny (zasięg ograniczony do jednego państwa) i terroryzm międzynarodowy. Terroryzm międzynarodowy jest definiowany jako „działania podmiotów niepaństwowych, podejmowane w celu osiągnięcia korzyści politycznych, wymierzone w obywateli, terytorium lub mienie państwa innego niż kraj pochodzenia sprawców” [Świdorski i Kuźniar 2015, za Madej 2007]. Postęp technologiczny, jego umiejętne wykorzystanie i zarządzanie pozwoliły na koordynację planowania i przeprowadzania zamachów terrorystycznych w taki sposób, że są one realizowane zdalnie na duże odległości, jednocześnie w różnych miejscach, rażąc swym zasięgiem liczne grupy ludności cywilnej.

Skala terroryzmu międzynarodowego

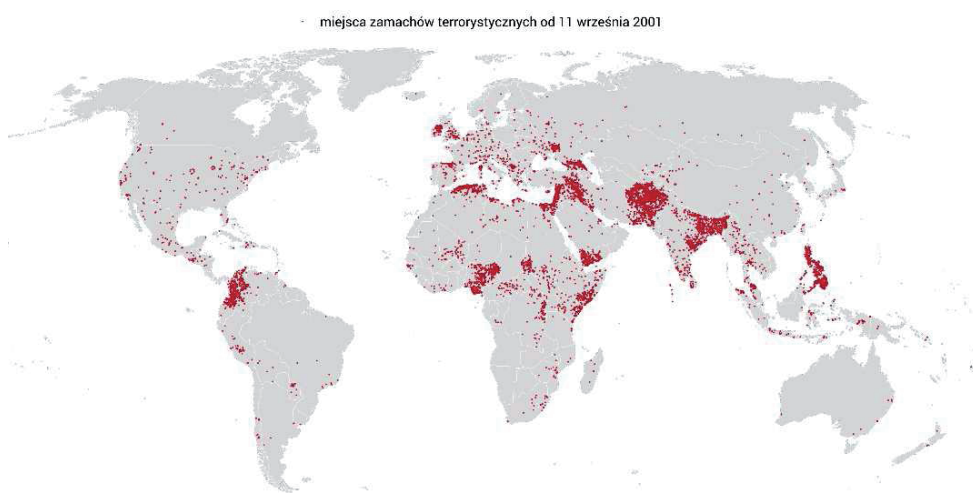
W latach 2007–2012 liczba ataków terrorystycznych na świecie znacząco zmalała, jednak od 2013 roku obserwuje się odwrotną sytuację – wzmożoną liczbę ataków. Rok 2014 był rekordowy pod względem ataków terrorystycznych oraz liczby ofiar terroryzmu. W 2016 roku liczba ataków terrorystycznych na całym świecie wyniosła 11 072 i była o ponad 21% mniejsza niż w 2014 roku (rys. 1 i 2).

Rysunek 1

Liczba ataków terrorystycznych i ich ofiar na świecie w latach 2006–2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Statista [2017a].

Rysunek 2

Miejsca zamachów terrorystycznych na świecie od 11 września 2001 roku

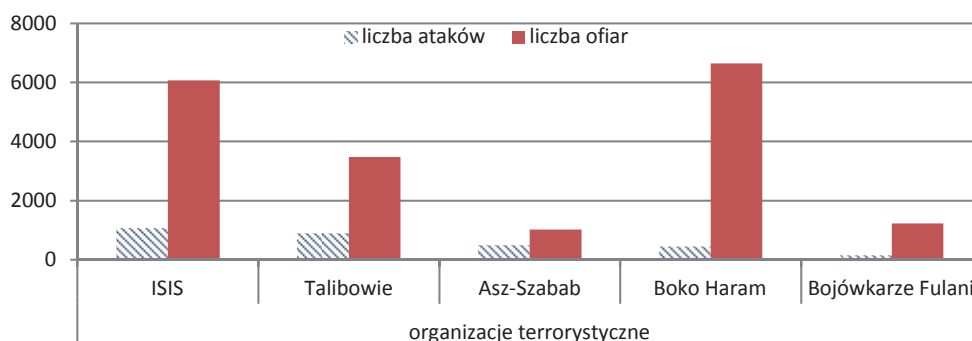
Źródło: Bigdata [2016].

W latach 2000–2014 liczba ofiar śmiertelnych ataków terrorystycznych wzrosła ponad dziewięciokrotnie, z 3329 do 32 685. W 2014 roku w efekcie ataków terrorystycznych na całym świecie zginęło o 81% więcej osób niż rok wcześniej i był to największy roczny wzrost w ciągu ostatnich 15 lat. Od tego momentu wystąpiła tendencja malejąca. Liczba ofiar terroryzmu spadła do 25 621 osób w 2016 roku (rys. 1).

Terroryzm pozostaje silnie skoncentrowany. W 2014 roku 78% ofiar śmiertelnych ataków terrorystycznych odnotowano w pięciu krajach: Iraku, Nigerii, Afganistanie, Pakistanie i Syrii. W 2016 roku na stronach Global Terrorism Index (GTI) 2017 znajdują się te same państwa [IEP 2017]. Najbardziej znany atak terrorystyczny, który miał miejsce 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych, przyczynił się do kryzysu w całej gospodarce międzynarodowej. Przeprowa-

dzony był przez Al-Kaidę i jej przywódcę Osama bin Ladena. W ciągu ostatnich 15 lat wartość indeksu GTI zmalała w ośmiu regionach na dziewięć, co oznacza nasilenie ataków terrorystycznych we wszystkich regionach świata. Jedynie Ameryka Północna uzyskała w długim okresie polepszenie wyniku [IEP 2017].

Obecnie największym zagrożeniem terrorystycznym dla świata jest tzw. Państwo Islamskie, które walczy z regularnymi oddziałami wojskowymi w Syrii i Iraku. W 2014 roku najwięcej ataków terrorystycznych zostało dokonanych przez organizację ISIS (Islamic State of Iraq and Syria) utożsamianą z Państwem Islamskim (1071) oraz przez Talibów (891). Dużo ataków przeprowadziły też organizacje terrorystyczne, takie jak: Asz-Szabab, Boko Haram oraz Bojówkarze Fulani, odpowiednio 496, 453 oraz 154 ataki (rys. 2 i 3). W 2016 roku ISIS dokonał 1132 ataki, Talibowie 848, a Al-Kaida 539 (rys. 4).

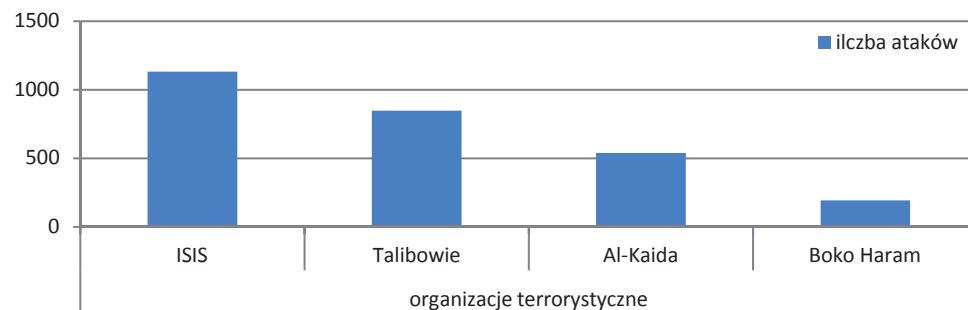

Rysunek 3

Liczba ataków terrorystycznych oraz ich ofiar przeprowadzonych przez główne organizacje terrorystyczne na świecie w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Statista [2017b].

Szacuje się, że zarówno różnorodność, jak i liczba ataków terrorystycznych w XXI wieku będą rosły ze względu na doskonalsze technologie, bardziej rozrzucone cele, nieszczelne lub otwarte granice.

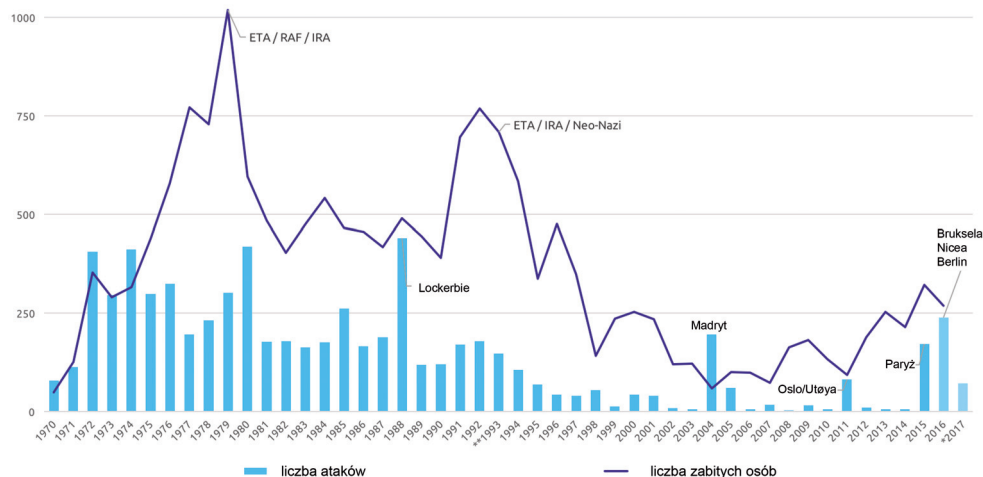
Rysunek 4

Liczba ataków terrorystycznych dokonanych przez największe organizacje terrorystyczne w 2016 roku

Źródło: Statistica [2017c].

Ataki terrorystyczne w Europie

Według danych Europolu [2016] liczba zamachów w Europie Zachodniej w latach 2002–2014 w porównaniu do lat 70. i 80. XX wieku uległa znacznemu zmniejszeniu (rys. 5).

** dane niepełne.

*dotyczy tylko liczby zabitych, dane do 21.08.2017 r.

Rysunek 5

Zamachy w Europie Zachodniej w latach 1970–2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z DataGraver [2017].

Wśród państw o największej liczbie ataków terrorystycznych są Wielka Brytania, Hiszpania, Francja, Włochy i Niemcy. W latach 1970–2001 najczęściej ataków przeprowadziły organizacje: baskijska ETA (Euskadi Ta Askatasuna), niemiecka RAF (Rote Armee Fraktion) i irlandzka IRA (Irish Republican Army). Po 2000 roku liczba ataków terrorystycznych w Europie Zachodniej zdecydowanie uległa zmniejszeniu. Jednak ostatnie trzy lata wskazują na wzmożenie działalności terrorystycznej (rys. 5).

Koszty ataków terroryzmu

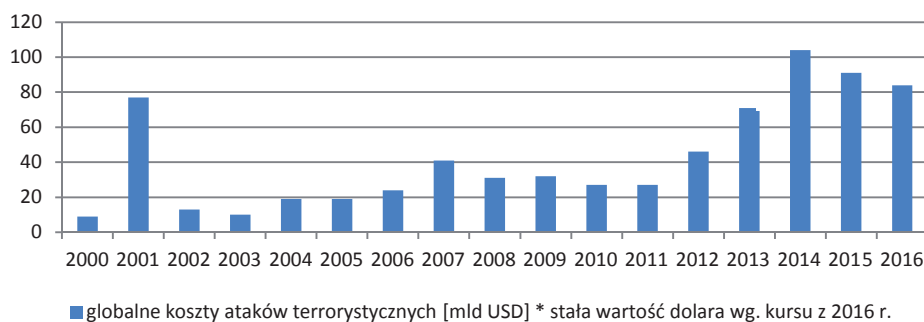
Gwałtownie rosnąca skala terroryzmu na poziomie globalnym generuje szybko rosnące koszty ekonomiczne wynikające z niwelowania skutków zamachów. Ataki terrorystyczne wpływają na gospodarkę, powodując w niej:

- straty ludzkie – czyli duże koszty leczenia, rehabilitacji, rent,
- straty w infrastrukturze (drogi, budynki, łączność, energia),

- ograniczenie współpracy gospodarczej (wymiana handlowa, migracje ludności, giełdy, napływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych).

Według szacunków IEP w 2016 roku koszty te wyniosły 84 mld USD. Był to drugi rok z rzędu, w którym uległy one zmniejszeniu. Najwyższy poziom osiągnęły one w 2014 roku, według szacunków IEP była to suma 104 mld USD. Od 2001 roku zaobserwowano trzy główne fale terroryzmu, które generowały bardzo duże koszty: 11 września 2001 roku atak w Nowym Jorku i Waszyngtonie – oszacowane przez IEP koszty wyniosły 65 mld USD. Nie uwzględniono jednak wszystkich kosztów pośrednich, w sumie więc mogły one stanowić 0,7–1% PKB USA, czyli 190 mld USD [IEP 2017]; od 2007 roku wzrost ataków w Iraku – szacowane koszty wyniosły wówczas 41 mld USD; od 2013 roku nasilone ataki Państwa Islamskiego, głównie w Syrii i Iraku – rekordowe koszty wynoszące 104 mld USD w 2014 roku, 91 mld USD w 2015 roku i 84 mld USD w 2016 roku (rys. 6).

Rysunek 6

Globalne koszty ataków terrorystycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IEP [2017].

W państwach dotkniętych atakami terrorystycznymi obserwuje się znaczący spadek PKB, mniejsze zainteresowanie lub wycofywanie się inwestorów zagranicznych, zwiększone wydatki na bezpieczeństwo oraz zaostrzone kontrole graniczne. Duże sumy z budżetu są przeznaczane na zwalczanie i zapobieganie atakom terrorystycznym. Wszystko to generuje dodatkowe koszty.

Terroryzm międzynarodowy według prognoz instytucji międzynarodowych będzie się zwiększał. „Liczba ataków terrorystycznych w XXI w. będzie rosła ze względu na doskonalsze technologie wykorzystywane przez terrorystów, bardziej rozrzucone cele, bardziej wyszukane środki komunikacji (szybkie i globalne rozpowszechnianie informacji o atakach, ułatwioną komunikację, zamieszczanie ukrytych informacji), wzrost liczby powodów, nieszczelne lub otwarte granice (coraz powszechniejsze tworzenie stref wolnego handlu na wszystkich kontynentach), zmniejszającą się spójność społeczną (tym samym mniejszą kontrolę społeczeństwa), globalizację i wielopoziomowe współzależności we współczecze-

snej gospodarcze światowej” [Rymarczyk 2010]. Z tego powodu wszyscy – cała społeczność światowa powinna solidarnie włączyć się we wszystkie działania mogące powstrzymać ataki terrorystyczne lub im zapobiec. Tylko wzajemna rozwijająca się globalna współpraca (ang. *global community*) wszystkich państw może przynieść pozytywne efekty.

Agroterroryzm

Jedną z istotnych gałęzi gospodarki narodowej jest rolnictwo i przemysł spożywczy. Ataki terrorystyczne mogą też dotyczyć tego sektora. W historii gospodarki światowej miały miejsce tego typu wydarzenia. Żuber [2006] wskazuje, że według Instytutu Studiów Międzynarodowych w Monterey w latach 1915–2000 na świecie doszło do 19 ataków agroterrorystycznych. Zjawisko agroterroryzmu, określane też bioterroryzmem, oznacza atak na produkcję roślinną lub zwierzęcą, a także próby kontaminacji ujęć wody czy destrukcji infrastruktury rolniczej (w obecnych czasach w dużej mierze bazująca na zastosowaniu technologii IT). „Agroterroryzm (rolniczy terroryzm) jest też definiowany jako umyślne wprowadzenie choroby zwierząt lub roślin z zamiarem wzbudzenia obaw co do bezpieczeństwa żywności, spowodowania strat gospodarczych i/lub osłabienia stabilności społecznej” [Zawojńska 2011]. Terrorysty mogą wykorzystać: agrofagi (choroby i szkodniki roślin) oraz chwasty, wirusy, bakterie i toksyny chorobotwórcze dla zwierząt hodowlanych, genetycznie zmodyfikowane organizmy roślinne lub zwierzęce o niepożądanych cechach [Lipa 2006]. Wśród najczęściej wymienianych są: wąglik, brucelozą, wirus pryszczycy, afrykański pomór świń, zaraza ziemniaczana, rak ziemniaka, zielenienie cytrusów, mączniak rzekomy kukurydzy [Lipa 2006, Żuber 2006, Zawojńska 2011].

Rolnictwo ze względu na specyficzny charakter jest szczególnie podatne na ataki terrorystów, a jednocześnie trudne do zabezpieczenia przed nimi. Ataki mogą być realizowane w laboratoriach, na otwartych uprawach, w hodowlach, ale ich celem mogą być także gotowe potrawy (żywność). Cyberterrorysty mogą poprzez komputery jednym kliknięciem manipulować dawkowaniem nawozów, dozowaniem oprysków, mogą modyfikować genetycznie żywność. Wszelkie działania terrorystów mają wpływ na zdrowie człowieka i stan środowiska naturalnego. Dodatkowo zjawiskom tym towarzyszą straty w plonach lub hodowli zwierząt, niedobór żywności, spadek cen, panika wśród konsumentów, destabilizacja struktur społecznych i politycznych, straty wynikające z zamykania oraz niszczenia upraw i zwierząt, a także utrata zaufania do instytucji państwowych [Żuber 2006, Zawojńska 2011].

Agroterrorystyci realizując swoje cele, poprzez generowanie kosztów wpływają na całą gospodarkę narodową. Próbę wyjaśnienia motywów terrorystów oraz skutków (w tym kosztów) zagrożenia terroryzmem na rynku rolnym podjęła między innymi Zawojska [2011], opisując model racjonalnego agenta oraz historię konsumentów i producentów.

Bezpieczeństwo międzynarodowe

Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe ma kluczowe znaczenie w obliczu terroryzmu i agroterroryzmu międzynarodowego. Pojęcia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego są różnie definiowane i interpretowane. Według Wolfersa „bezpieczeństwo w znaczeniu obiektywnym jest miarą braku zagrożeń dla nabytych wartości, a w znaczeniu subiektywnym – braku lęku, że ktoś zaatakuje te wartości” [Baylis 2008]. Z kolei Buzan w kontekście systemu międzynarodowego określa bezpieczeństwo jako zdolność państw i społeczeństw do utrzymania niezależnej tożsamości i integralności w działaniu [Baylis 2008]. W latach 80. XX wieku powstała teoria demokratycznego pokoju, według której „upowszechnienie się demokracji prowadzi do wzrostu bezpieczeństwa międzynarodowego” [Baylis 2008]. Później pojawia się koncepcja bezpieczeństwa zbiorowego, według której państwa, aby wzmocnić własne bezpieczeństwo, powinny przyjąć w stosunkach międzynarodowych trzy podstawowe zasady: wyrzec się użycia siły zbrojnej dla zmiany *status quo*, w zamian za pokojowe rozstrzygnięcie sporów, czyli negocjacje zamiast siły; inaczej pojmować interes narodowy, tak aby uwzględniał on też interes całej wspólnoty międzynarodowej – w sytuacji, gdy „pojawia się agresor, wszystkie odpowiedzialne państwa automatycznie i zbiorowo odpowiadają przeważającą siłą zbrojną na atak”; ufać sobie nawzajem, co jest bardzo trudne – „państwa powierzają swój los bezpieczeństwu zbiorowemu” [Baylis 2008].

Oprócz zaprezentowanych wizji bezpieczeństwa międzynarodowego i globalnego występuje wiele alternatywnych rozwiązań oferowanych przez teorię konstruktywizmu społecznego, krytyczne teorie bezpieczeństwa i krytyczną teorię emancypacji.

Pojęcie bezpieczeństwa może być też ujmowane w aspekcie ekonomicznym. Bezpieczeństwo ekonomiczne jest definiowane, między innymi, jako „działania kraju, które gwarantują przetrwanie społeczeństwa i niezakłócone funkcjonowanie gospodarki w razie zbrojnego konfliktu” [Cegiełka 2014] lub jako „stan gospodarki pozwalający utrzymać jej relatywnie wysoką dynamikę rozwoju, gwarantującą niską stopę bezrobocia, utrzymanie konkurencyjności i stabilne finanse narodowe” [Cegiełka 2014]. Bezpieczeństwo ekonomiczne

kraju w sferze przedmiotowej zawiera różne elementy składowe, takie jak: finanse, żywność, surowce energetyczne, zaopatrzenie w wodę, zrównoważony rozwój. Na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo żywnościowe definiowane jako „możliwość zapewnienia ludności świata, danego kontynentu, określonej grupy krajów, konkretnego kraju, wybranych grup społecznych danego kraju – żywności wystarczającej do zapewnienia normalnego rozwoju psychofizycznego jednostek ludzkich” [Woś 1998].

Analiza wymienionych składowych w aspekcie zagrożeń globalnych, ataków terrorystycznych, cyberataków, agroterroryzmu uświadamia nam mnogość zagrożeń oraz wielkości wyzwań, przed którymi stoi współczesne społeczeństwo globalne.

Polska w dobie zagrożeń terrorystycznych

Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe jest niezmiernie istotnym elementem polityki każdego państwa. W Polsce zostały podjęte działania na rzecz opracowania i przyjęcia strategii bezpieczeństwa narodowego. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej została opracowana przez rząd i zatwierdzona przez Prezydenta RP w listopadzie 2014 roku. Zapisy polskiego dokumentu są zbieżne ze strategiami Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i Unii Europejskiej (UE). Polska jest określona jako aktywny uczestnik współpracy międzynarodowej rozwijanej przez przyjazne stosunki oraz współpracę z państwami sąsiadującymi i dalszymi. W dokumencie podkreślane jest członkostwo Polski w ONZ jako strukturze zapewniającej bezpieczeństwo globalne. W strategii podkreślana jest współpraca regionalna, szczególnie z kluczowymi dla Polski ugrupowaniami, takimi jak: UE, Trójkąt Weimarski i Grupa Wyszehradzka. Środowisko bezpieczeństwa Polski zostało określone w trzech wymiarach: globalnym, regionalnym i krajowym. Zapisy strategii wskazują, że procesy globalizacji, tworzenie się wielobiegunowego porządku politycznego, zagrożenia militarne oraz wiele wyzwań o charakterze asymetrycznym wpływają na bezpieczeństwo i stabilność państw. W porównaniu z dysproporcjami rozwojowymi oraz rywalizacją międzypaństwową wzmagają one ryzyko wystąpienia konfliktów, sporów i napięć między państwami [BBN 2014]. Wśród zagrożeń globalnych wymienia się: podważanie wiarygodności porozumień rozbrojenio- wych; utrzymywanie się porządków autorytarnych i postaw konfrontacyjnych, nieposzanowanie zasad prawa międzynarodowego, standardów demokratycznych, praw człowieka, mniejszości etnicznych i religijnych; międzynarodowy terroryzm i zorganizowaną przestępczość jako składniki niestabilności i konfliktów wewnętrznych oraz źródła takich patologii, jak: przemyt broni i materiałów

jądrowych, handel narkotykami i ludźmi, porwania dla okupu, niekontrolowane migracje oraz nielegalne operacje finansowe; cyberprzestępczość, cyberterroryzm, cyberszpiegostwo, cyberkonflikty, cyberwojna; różne formy ekstremizmu o podłożu politycznym, religijnym, etnicznym, społeczno-ekonomicznym i innym; wzrost zapotrzebowania na energię, żywność i wodę pitną.

Wymiar regionalny strategii odnosi się do bezpieczeństwa Europy determinowanego przez cztery czynniki: NATO, UE, strategiczną obecność USA na kontynencie europejskim oraz relacje z Rosją. Wśród wyzwań i zagrożeń zawartych w dokumencie są: potencjalna destabilizacja wynikająca ze sporów politycznych i terytorialnych oraz napięć etnicznych i religijnych mogących przybrać charakter konfliktów zbrojnych; procesy zachodzące w państwach wschodniego sąsiedztwa UE; sytuacja w regionach Afryki Północnej, Bliskiego Wschodu i na Bałkanach; osłabienie reżimu kontroli broni konwencjonalnych i system środków budowy zaufania w Europie; bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni; starzenie się ludności; bezpieczeństwo energetyczne; zachowanie różnorodności biologicznej.

Polska nie jest bezpośrednio zagrożona atakami terrorystycznymi. Dla terrorystów islamskich jest ona celem drugiego wyboru, co wynika z jej realnego znaczenia na arenie międzynarodowej [Aleksandrowicz 2015]. Zagrożenia atakami terrorystycznymi mogą wynikać z istniejących konfliktów w otoczeniu Polski (np. między Ukrainą i Rosją) lub przyszłych konfliktów. Jako uczestnik misji ONZ oraz wielu międzynarodowych organizacji w zglobalizowanym świecie trzeba zdawać sobie sprawę, że ryzyko ataków istnieje. Obecnie Polska zabezpiecza się przed nim, kładąc większą uwagę na sąsiedztwo wschodnie i relacje z Rosją. Polska koncepcja działań strategicznych określa priorytety bezpieczeństwa w trzech aspektach: zapewnienie gotowości i demonstracja determinacji do działania w sferze bezpieczeństwa i obrony oraz wzmocnienie narodowych zdolności obronnych; wspieranie procesów służących wzmocnieniu zdolności NATO do kolektywnej obrony, rozwój wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony UE, umacnianie strategicznych partnerstw; wspieranie i selektywny udział w działaniach społeczności międzynarodowej.

W kontekście agroterroryzmu Polska jako uczestnik stosunków międzynarodowych pośrednio może być podmiotem ataków terrorystycznych. Jest członkiem wielu organizacji międzynarodowych, wchodzi w skład UE, jest znaczącym eksporterem oraz importerem żywności. Na terenie Polski działa wiele koncernów zagranicznych, które mogą stać się celem dla terrorystów. Strategia bezpieczeństwa narodowego RP przewiduje wzmocnianie bezpieczeństwa żywnościowego poprzez „wdrożenie polityki rolnej, która zwiększy odporność produkcji rolnej na niekorzystne zjawiska i utrzymanie kontroli nad ważnymi dla bezpieczeństwa państwa działami gospodarki żywnościowej oraz zagwarantuje właściwy

poziom samowystarczalności żywnościowej” [BBN 2014]. „W celu właściwej ochrony zdrowia i interesów konsumentów artykułów rolno-spożywczych istotne jest wzmocnienie kontroli żywności, tak aby działania państwowe zapewniały jednolity i sprawny nadzór nad jej produkcją i dystrybucją” [BBN 2014].

Podsumowanie

Istnieje wiele zagrożeń wynikających z procesu globalizacji. Jednym z nich jest terroryzm międzynarodowy. Nie jest on jednolicie definiowany i interpretowany, co też stanowi zagrożenie. W latach 2006–2016 dokonano na świecie 12 6347 ataków terrorystycznych. Do 2012 roku zamachy terrorystyczne charakteryzowały się tendencją malejącą, jednak od 2013 roku zaobserwowano narastającą liczbę ataków, a co za tym idzie rosnącą liczbę ofiar śmiertelnych. W latach 2006–2012 na świecie w efekcie ataków terrorystycznych zginęło 21 6915 osób. Najwięcej osób, bo 32 685, zginęło w 2014 roku. Wśród głównych grup terrorystycznych są ISIS, Talibowie oraz Boko Haram. Terroryzm międzynarodowy jest skoncentrowany w pięciu krajach: Iraku, Nigerii, Afganistanie, Pakistanie i Syrii. Odnotowywany jest on też w Stanach Zjednoczonych i krajach Europy Zachodniej. Jak wynika z prognoz, Europa Zachodnia będzie nadal borykała się z rosnącą liczbą ataków terrorystycznych. Ponadto sytuacja w Europie Wschodniej i zagrożenie ze strony Rosji budzą niepokój w regionie. Polska i inne państwa z jej regionu opracowują dlatego strategie bezpieczeństwa narodowego, wskazując w nich potrzebę współpracy międzynarodowej przy wsparciu instytucji międzynarodowych: ONZ, UE, OBWE i NATO.

Nowym niezmiernie istotnym zagrożeniem ostatnich lat, szczególnie w kontekście postępującej cyfryzacji, jest agrotoryzm. Jego skutki mogą stanowić realne niebezpieczeństwo dla gospodarek wielu państw, w tym Polski. Polska nie jest bezpośrednio zagrożona atakami, trzeba jednak pamiętać, że działania terrorystów są nieprzewidywalne. Bezpieczeństwo żywnościowe należy do priorytetów każdego kraju, dlatego też należy bacznie śledzić działania agrotorystów, informować i szkolić społeczeństwo o agrotoryźmie oraz tworzyć kadre specjalistów w zakresie postępowania z tym zagrożeniem.

Literatura

ALEKSANDROWICZ T.R., 2015: *Terroryzm międzynarodowy. Bezpieczeństwo dziś i jutro*, Wydawnictwo Akademickie i Literackie, Warszawa.

- BAYLIS J., 2008: *Bezpieczeństwo międzynarodowe i globalne w epoce pozimnowojennej*, [w:] J. Baylis, S. Smith (red.), *Globalizacja gospodarki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 363–397.
- BBN, 2014: *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> [dostęp: 10.10.2016].
- Biqdata.pl, 2016: *Świat krwawi. Mapy zamachów terrorystycznych*, <http://biqdata.wyborcza.pl/swiat-krwawi-mapy-atakow-terrorystycznych> [dostęp: 10.10.2017].
- BUDNIKOWSKI A., KAWECKA-WYRZYKOWSKA E. (red.), 2010: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa.
- CEGIEŁKA R., 2014: *Terroryzm i bezpieczeństwo ekonomiczne. Wybrane zagadnienia*, Agencja Wydawnicza Synergy E. Meissner, Warszawa.
- DataGraver, 2017: *Terrorism in Western Europe 1970–2017*, <http://www.datagraver.com/files/2017-08/we-ter-20170821.png> [dostęp: 29.11.2017].
- Europol, 2016: *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*, TE-SAT, <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> [dostęp: 27.11.2017].
- HOFFMAN B., 2001: *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media, Warszawa.
- IEP, 2017: *Global Terrorism Index 2017. Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*, Institute for Economics and Peace, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf> [dostęp: 27.11.2017].
- KIRAS J., 2008: *Terroryzm i globalizacja*, [w:] J. Baylis, S. Smith (red.), *Globalizacja gospodarki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 593–616.
- LIPA J.J., 2006: *Agroterroryzm – wyzwaniem dla kwarantanny i ochrony roślin*, *Progress in Plant Protection/Postępy w Ochronie Roślin* 46 (1), 162–168.
- OZIEWICZ E., MICHAŁOWSKI T. (red.), 2013: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa.
- RYMARCZYK J. (red.), 2010: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa.
- Statista, 2017a: *Number of Terrorist Attacks Worldwide between 2006 and 2016*, www.statista.com/number-of-terrorist-attacks-worldwide/ [dostęp: 27.11.2017].
- Statista, 2017b: *Number of Terrorism Incidents Caused by Major Terrorist Organizations in 2016*, www.statista.com/statistics/489611/terrorism-incidents-caused-by-major-terrorist-groups [dostęp: 27.11.2017].
- Statista, 2017c: *Number of Terrorism Fatalities and Injuries Caused by Major Terrorist Organizations in 2016*, www.statista.com/statistics/489601/major-terrorist-groups-caused-fatalities-and-injuries [dostęp: 27.11.2017].
- ŚWIDERSKI K., KUŹNIAR Z., 2015: *Międzynarodowy terroryzm jako największe zagrożenie bezpieczeństwa współczesnego świata*, *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje* 20, 318–331.
- U.S. Department of State Publication, 2017: *Country Reports on Terrorism 2016*, <https://www.state.gov/documents/organization/272488.pdf> [dostęp: 27.11.2017].
- WOŚ A. (red.), 1998: *Encyklopedia agrobiznesu*, Fundacja Innowacja, Warszawa.
- ZAWOJSKA A., 2011: *Ekonomiczne motywy i skutki agroterroryzmu*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 13 (5), 76–81.

ŻUBER M., 2006: *Agroterroryzm – zagrożenie sektora rolniczego*, [w:] M. Żubera (red.), *Katastrofy naturalne i cywilizacyjne. Terroryzm współczesny, aspekty polityczne, społeczne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych, Wrocław, 155–161.

Abstrakt

Celem badań było przedstawienie zjawiska terroryzmu międzynarodowego we współczesnej gospodarce światowej, ze szczególnym uwzględnieniem agroterroryzmu. Analiza dotyczyła lat 2006–2016. W badaniach podjęto próbę zdefiniowania pojęcia terroryzmu, przedstawiono miejsca zamachów, skalę ataków terrorystycznych, liczbę ofiar oraz koszty ekonomiczne poniesione po atakach terrorystycznych. Przybliżono zagadnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym bezpieczeństwa ekonomicznego. Dokonano odniesienia do sytuacji Polski na arenie międzynarodowej w kontekście terroryzmu i agroterroryzmu oraz przedstawiono analizę zagrożeń skierowanych przeciw Polsce.

Słowa kluczowe: terroryzm międzynarodowy, problemy globalne, ataki terrorystyczne, agroterroryzm, Polska

International terrorism as a global problem of contemporary economy

Abstract

The research aim was to present the phenomenon of international terrorism in the world economy, with particular emphasis on agroterrorism. The analysis covers the period from 2006 to 2016. The research attempts to define the concept of terrorism as well as it presents sites and scale of terrorist attacks, the number of their victims and the economic costs incurred as a result of terrorist attacks. The paper also discusses the issue of international security, including economic security. The reference was to the situation of Poland on the international arena in the context of terrorism and agroterrorism with an analysis of threats that they pose to the country.

Key words: international terrorism, global problems, terrorist attack, agroterrorism, Poland

